

WERNER ASPENSTRÖM
Vykort till Japan

Ur *Oändligt är vårt äventyr* (1945)

Var onsdagskväll samlades de i det lilla skolhusets slöjdsal. Det ålåg Ingvar att gå dit en timme i förväg och göra upp eld i det svarta åbäket till kakelugn. Det var ett extraarbete som han inte hade något emot. Hemma bodde de fyra personer i ett rum och det var omöjligt att få läsa någorlunda i fred. Var onsdag klockan halv sju tog han därför på sig dubbla ylletröjor under skinnvästen och travade ner till skolhuset. Sedan han satt fyr på björkkubbarna, makat undan slöjdbänkarna, burit in den svarta tavlan och några stolar från skolsalen, slog han sig ner på golvet framför brasan och pluggade glosor. Kato = katt. Tablo = bord. Mano = hand. Graso = gräs.

När de lärt sig de första grunderna och nödtorftigt kunde hantera de många olika suffixen och prefixen, satte de tillsammans in en annons i en esperantotidning om att de ville korrespondera med folk från hela världen, la tuta mondo. Han fick på sin lott en japansk gruvarbetare, som var tjugufem år och intresserad av filosofi. Han sade sig gärna vilja utbyta tankar med en svensk i samma ställning som han själv och även få veta något om det för honom

okända landet Svedujo. Ingemar köpte ett vykort med en grön stjärna på och satte sig över ett kladdpapper och grubblade fram några stakiga vändningar, som sedan överflyttades med bläck till vykortets baksida. Framsidan föreställde en lapp och en ren framför en kåta. Uno lapo kun tendo kaj boaco. Han berättade att Svedujo var ett långsträckt land med lappar strövande högst uppe vid kanten. Själv bodde han ungefär i mitten, höll på med skogsarbete och var för övrigt sexton år. Det senare var lögn. Han var bara femton, men den siffran var inte imponerande nog, tyckte han.

Sist måste han skriva något filosofiskt, för de skulle ju utbyta tankar. Det var dess lättare eftersom han sedan långt tillbaka grubblat på en sak. Problemet var av stor betydelse och han hade brottats med det väldigt, utan att dock komma någon vart. Det var emellertid svårt att hitta klara ord för tankar som var dunkla. Just med den frågan hade han en fantasibild förknippad, men den begrep han sig bara själv på. Det var en vanlig liten brun råtta som på något vis råkat hamna på ett isflak. Isflaket drev hastigt utför floden och råttan stod hela tiden på bakbenen och skrek. Floden stormade fram och sköt farkosten framför sig. Råttans mun lyste som ett smultron mot det svarta vattnet. Han såg henne stå och skrika ännu när isflaket försvann i virvlarna.

En sån sak kan man inte gärna skriva ner och skicka till Japan.

Han satt och tuggade över kladdblocket. Så småningom tyckte han att han totat hop en kort och

kärnfull rad som kunde duga. Han doppade bläckpennan och skrev: Kan min ärade japanske vän säga mig vad meningen med livet är.

Kortet var nu fullklottrat och hade bara rum för en hälsning. Multaj salutoj, Ingemar Löv.

En sista gång läste han genom skrivelsen, innan han gick upp med den till brevlådan i byn. Frågan var gjord. Den skulle singla ut i världen. Se hav, öknar och jätteberg. Se gula, svarta och bruna människor. Långt borta i en annan världsdal satt det en man som skulle besvara den betydelsefulla frågan, en i filosofi insatt gul man. Själv hade Ingemar som sagt inte kommit någon vart.

Det tar en stund för en fråga att komma till Japan, förvandlas till svar och återvända hem igen. Under väntetiden kan ett och annat inträffa som gör den onödig eller också ännu mer brännande.

Då och då på onsdagskvällarna infann sig Ann-Mari. Hon var dotter till en mjölnare som hade pengar på banken, och därför hade hon ensam av alla i byn fått fortsätta i realskolan. Utan att vara särdeles flitig hade hon klarat sig och gick i tredje klassen. Hon var ett år äldre än Ingemar. Han beundrade hennes blå skolmössa, hennes färdighet att kunna skilja mellan adverb och adjektiv, hennes oräddhet att skämta och nojsa med alla. Bakom beundran och alldeles oberoende av den stod kärleken. Den hade börjat redan i folkskolan. Han älskade hennes gängliga flickgestalt som man blott kan älska den korta tid av livet, då man rodnar för det vackra och inte bara för det plumpa och ännu inte upptäckt att kvinnan har kattöron.

Han passade alltid på att lägga beslag på stolen snett bakom, så att han kunde betrakta henne utan att hon själv märkte det. När hon då någon gång vände sig om och tittade åt hans håll började det hetta i kinderna på honom och prefixen och suffixen blandades huller om buller. Han var blind för att hon lika ofta tittade åt det andra hållet. Han lärde sig glosor. Mi = jag. Amo = älska. Vi = du, dig.

Ann-Mari tyckte i sin tur om läraren, det var därför hon kom. Hon som böjde tyska verb som rinnande vatten behövde annars inte sitta här. Läraren var utan tvivel värd hennes uppvaktning. Han hade korpsvart hår och hög panna och händer smäckra som påven Pius den tolfte. Han var idealist och platsredaktör och halvt om halvt poet.

Men nu skulle Ingemar spela andre älskare mot Ann-Mari och läraren skulle inte alls få vara med.

Cirkeln sorterade under fredsföreningen Pax, och den hade annonserat om en teaterkväll. För att få fred i det sönderslitna Europa måste man dela ut broschyrer och underhålla resetalare, och sånt kostar. Fjorton dagar före premiären samlades skådespelarna till en första genomgång av pjäserna i mjölnarens kök. Två enakter skulle uppföras. Den första hette "Pettersson köper ångtröskverk" och i den hade Ingemar ingen riktig roll. Han skulle stå i kulisserna och vid ett givet tillfälle frambringa ett knarrljud genom att veva på en köttkvarn full med hårt bröd. Det andra stycket hette "Svartsjukan" och det var där som han skulle spela andre älskare. Det var visst inte någon stor roll. Entréerna var bara två, men den ena utgjorde styckets dramatiska höjdpunkt.

Det är vårskymning med en blommande häggbuske framför en husvägg och en väg som går förbi och försvinner i de fjärran draperierna till vänster. Andre älskaren kommer framrusande på vägen till häggbusken, där flickan står och väntar på den förste älskaren. Han bestormar henne med sin kärleksförklaring, beveker, bedyrar, hotar. Hon avvisar honom kallt. Förtvivlad stapplar han ut i draperierna till vänster. Plötsligt rusar han tillbaka och omfamnar och kysser henne en sista gång. I samma stund hörs den förste älskarens steg hastigt närma sig.

Under de första övningarna i mjölnarköket behövde inte alla detaljer utföras. Kyssen skulle sparas till premiären. På generalrepetitionen fick Ingemar en aning om det som väntade honom.

De hade kommit till hans entré. Han rusade fram men blev stående med armarna hängande efter sidorna, rådvill om han skulle våga göra det redan i kväll.

– Ta åtminstone kring henne så vi får se hur det tar sig ut! ropade de andra som stod och såg på. Då tog han om scenen igen, men det blev för lamt. Hans högsta önskan i världen var att få fånga in hennes smala midja. När det gällde blev armarna så underligt lama och fötterna vägrade att gå ända fram.

– Lite mer impulsivt, tyckte de andra, inte tar man kring en flicka på det viset!

Man gjorde nog inte det.

Han tog om det hela en gång till och då gick det bättre. Han kysste henne inte, han snuddade bara med

kinden helt hastigt mot hennes hår. Det var då han började fatta måttet av morgondagens lycka.

I morgon skulle han spela som aldrig någon spelat förr och han skulle kyssa henne vilt och länge och glömsk av alla som satt och såg på. Han hade rätt att göra det i morgon. De andra skulle säga att det där var minsann en duktig teaterkyss. Bara Ann-Mari och han själv skulle veta att det var mer än en teaterkyss. Ett insegel på en kärlek evigare än stjärnorna, eftersom den aldrig skulle falla som de.

Han visste precis på pricken hur det skulle gå till, fast det såg litet lamt ut på generalrepetitionen. Han hade legat på nätterna och tänkt ut hur han skulle hålla vänster arm och höger arm och på vilken sida om hennes näsa han skulle placera sin, ty det var uppenbart att näsan var ett problem och ett hinder vid kyssandet.

Allt var således uträknat och i vällustiga förningar redan upplevt när den stora kvällen bröt in. En stor sal i en gammal rivfärdig bondgård hade eldats upp och gjorts om till salong med hjälp av bänkar och plankor och litet girlander kring taklisterna. Scenen bestod också av plankor lagda på pallar och ridån hade tillverkats av hopsydda lakan, konstfärdigt bemålade av Ann-Maris äldre syster. I rummet bakom scenen var det en obeskrivlig röra. Sminkdosor, lösskäg, lösnäsor, läppstift, klisterburkar, resväskor, en konjaksbutelj med en blandning av vatten och kaffe, gamla gröna högtidsrockar som malen ätit på i femtio år utan att komma igenom, koftor och krinoliner och höga knäppkängor, hättor, hattar och mössor i alla

kulörer. All amatörteater spelas i 1800-talsmiljö och i ett hav av kläder. På en krok på väggen hängde en stor svart postväska, för kvällen högtidligen utlånad av byns handelsman och postutdelare. Ur väskan skulle överkanten av en tidning sticka upp med ordet FREDEN i fetstil. Det var en mycket viktig detalj, ty kvällen skulle avslutas med en fredstablå, varunder förste älskaren, bärande postväskan framför sig på magen, och de övriga skådespelarna skulle rada upp sig på scenen och sjunga sången "Fredens international".

I den stora kakelugnen var luckorna öppna och en kopparkastrull med pilsner stod och väntade på att komma in i värmen. Karlarna ville dricka varm pilsner både mot kylan och scenrädslan, mest rädslan.

Kvällen gick och det blev tid för Ingvars stora entré. Han står darrande bakom draperiet till vänster och väntar på att Ann-Maris monolog skall sluta. "Våren är här, häggen blommar och göken ropar, åh, jag ville famna hela världen." När hon sagt de orden skall han inte genast rusa fram. Först skall de få sväva ut över den gripna församlingen och förtona till en paus, ju längre ju verkningsfullare, men inte *för* lång. Kom ihåg det Ingemar, hade de varnat honom, lång men inte *för* lång. Han kikar ut på scenen i springan mellan skynkena. Han skakar i benen som en nyfödd kalv.

Nu är fristen slut. Stundernas stund på gott och ont är inne. Han ser den smärta midjan han skall ta ikring och den röda munnen han skall teaterkyssa och mer än teaterkyssa. Han hör orden "... famna hela världen", men

de är långt borta, i en annan socken. Han störtar ut på den gula mattan som skall föreställa den sandade stigen och rusar fram mot något vitt och rött oändligt långt borta. Han beveker, bedyrar och hotar och det går ganska bra. Han rusar bort och så tillbaka igen. Det röda och det vita svävar ännu mera. Det är visst en röd klänning som står under en blommande hägg. Han försöker få armarna att kröka sig kring den röda klänningen men det går inte, de är alldeles stela och hänger som klumpar efter sidorna. Det är någon som fnissar långt borta, i en ännu avlägsnare socken, men det hörs ändå. Fnisset sticker som en geting i bröstet och han tänker: jag måste göra det, jag måste det fort ... genast ... nu. Han lyfter upp de tunga klumparna och lägger dem kring den röda midjan, det tar en evighet.

Kyssten är kvar.

Fnisset stiger. Nu är det fullt med getingar kring honom. Det här går inte längre. Han måste göra något. Fort. Nu. Han måste redan ha gjort det.

Då brister det befriande jublet ut. Det brusar som en vårflod genom salen och det vill aldrig lägga sig.

Det blev inte riktigt som han hade tänkt sig. Det blev inte det. Han hade räknat ut alltihop långt i förväg. Visste på pricken hur han skulle göra. Högra armen där och vänstra där och huvudet åt det hållet. Han hade inte sett ett dyft. Bara något svävande rött och vitt. Det hade skymlat för ögonen på honom. Han hade inte sett Ann-Maris mun. Han kunde lägga fingrarna på bibeln och svära på att Ann-Mari inte hade någon mun just då.

Han hade fumlat till och kysst nästippen på henne.

Jublet ville nästan aldrig ta slut.

Stundernas stund var över och den blev på ont.

Efteråt kom förste älskaren fram och klappade honom på axeln.

– Äsch, sa han, en bagatell. Annars spelade du jävligt bra, det säger alla.

Ingemar vände sig bort. Det var snällt av förste älskaren att säga så, men han förstod ingenting av katastrofen. En bagatell — när livets meningsfullhet beror på den. Det kom andra fram och sa samma sak som förste älskaren. Han hade spelat jävligt bra. Utom det där förstås, det kan hända vem som helst. Nervositet. Annars jävligt bra.

Ensam i månskenet gick Ingemar hem den natten. Han tog av och gick en liten omväg genom skogen för att slippa träffa några bekanta. Det fanns stora granar på sidorna om vägen. Han hade inget rep med sig. Han hade inte tänkt på den detaljen.

I skuggan under en yvig jättegran en bit framför honom kunde han se ett par stå och kyssas. Just så hade han räknat ut att han skulle hålla. Höger där, vänster där. Fanns det något enklare och svårare i världen? Han gick över till motsatta sidan men fortsatte vägen fram, det fanns inget val. Isen knastrade kring hans fötter. De två under granen hörde ingenting. Just så glömskt, tänkte han. Om det inte blivit på det viset som det blev.

Inte förrän Ingemar kom alldeles inpå märkte de honom och lösgjorde sig hastigt från varandra. De tittade på honom. Ett blekt gossansikte vänt mot månen.

Dessförinnan hade han tittat på dem, Ann-Mari och läraren med händer långsmala som påvens.

En dag kom svaret på frågan. Inte från Japan. Vykortet hade aldrig hunnit så långt. Det hade varit ute och sett sig om i världen, fått en stämpel där och en stämpel här och sedan returnerats. Han tittade efter om möjligen någon posttjänsteman eller lärd person råkat läsa innehållet och skrivit några ord till svar, bara av ett osjälviskt intresse av att hjälpa en i öknen törstande. Nej, det fanns ingen sådan anteckning. Returneras stod det.

Mycket återstod nu inte. Sanningen fanns tydligen bara till som besvikelse.

Kvar var endast råtten på isflaket. Hon skrek ännu när hon försvann i virvlarna långt borta ...